

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 31:311.172

І.В. ЛУНЯК,

к.е.н., доцент кафедри статистики, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Регіональні нерівності в оплаті праці в Україні

У статті розглянуто питання статистичного оцінювання середнього рівня заробітної плати в Україні та її окремих регіонах. Здійснено групування регіонів за рівнем середньомісячної номінальної заробітної плати. Розраховано показники варіації, що дали можливість оцінити диспропорції в рівнях заробітної плати в регіональному розрізі. Проведено аналіз заробітної плати за видами економічної діяльності в регіонах країни.

Ключові слова: середньомісячна номінальна заробітна плата, рівень заробітної плати, диференціація заробітної плати.

І.В. ЛУНЯК,

к.э.н., доцент кафедры статистики, Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Региональные неравенства в оплате труда в Украине

В статье рассмотрены вопросы статистического оценивания среднего уровня заработной платы в Украине и ее регионах. Проведена группировка регионов по уровню среднемесячной номинальной заработной платы. Рассчитаны показатели вариации, которые дали возможность оценить диспропорции в уровнях заработной платы в региональном разрезе. Проведен анализ заработной платы по видам экономической деятельности в регионах страны.

Ключевые слова: среднемесячная номинальная заработная плата, уровень заработной платы, дифференциация заработной платы.

An article considers the question of statistical estimation of average wages' rate in Ukraine and its separate regions. Regions were grouped together according to their average monthly nominal wages. The indicators of variation were calculated what gave opportunity to evaluate imbalance between regions wages rates. Wages in country's regions were analyzed according to types of economic activities.

Keywords: average monthly nominal salary, salary level, differentiation of wages.

Постановка проблеми. Оплата праці відіграє важливу роль у розвитку суспільства і належить до основних матеріальних стимулів праці. Низький рівень заробітної плати та невиправдана диференціація, особливо на регіональних ринках праці, призводить до кризи мотивації трудової діяльності, наслідком якої стає низька трудова активність, неповне використання трудового потенціалу країни, зниження ролі праці, напруга на ринку праці.

Аналіз джерел та публікацій з проблеми. Проблемам оплати праці та диференціації заробітної плати присвячено багато праць українських вчених – С. Бандура, З. Баранник, Д. Богині, О. Грішнєвої, Ю. Зайцева, А. Калини, А. Колота, Е. Лібанової, Л. Лісогор, А. Ревенка та багато інших [1–11].

Мета статті полягає в статистичному оцінюванні рівня заробітної плати та диференціації в регіонах країни.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного стану оплати праці виявляє існування значної міжгалузевої та міжрегіональної диференціації заробітної плати. Рівень заробітної плати визначається, в основному, належністю до певного виду економічної діяльності, а також залежить від рівня кваліфікації працівника, інтенсивності праці, умов праці та інших факторів. Значний вплив на розшарування працюючого населення за рівнем заробітної плати має також регіон проживання та розмір населеного пункту.

Регіональні нерівності в оплаті праці створюють проблеми у забезпеченні національних стандартів рівня життя населення окремих регіонів, подолання бідності.

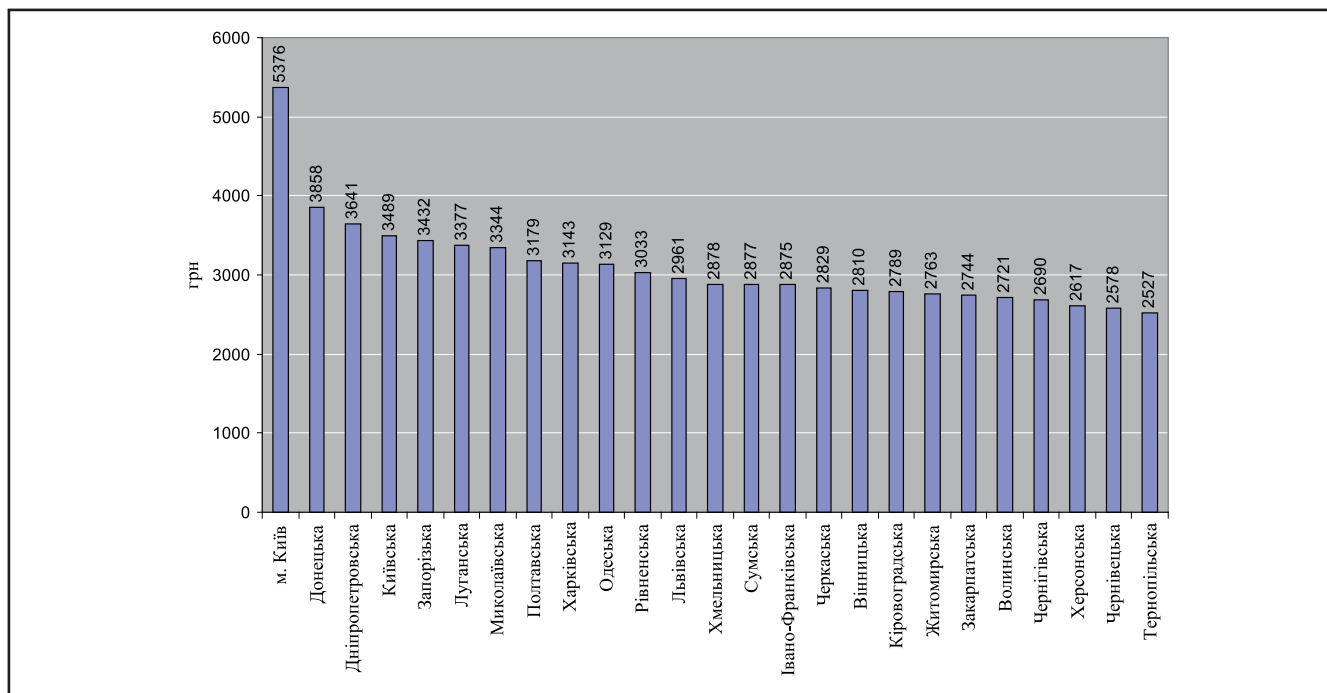

Рисунок 1. Середньомісячна заробітна плата в регіонах України у 2014 році

В Україні спостерігають значні нерівності у рівнях заробітної плати за регіонами. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні у 2014 році ставить 3480 грн. (без урахування АР Крим та м. Севастополя). Рівень заробітної плати коливається від 2527 грн. у Тернопільській області до 5376 грн. у м. Києві. Співвідношення становить 2,1 раза.

На рис. 1 наведено розподіл регіонів України за розміром середньої заробітної плати у 2014 році.

При проведенні порівняльного аналізу рівнів середньої заробітної плати у регіонах та середнього рівня в Україні виявляється, що на останніх позиціях залишається Тернопільська область, де середній рівень заробітної плати становить 72,6%

загального середньоукраїнського рівня (менше за середній рівень на 953 грн.). Найвища заробітна плата в м. Києві – 154,5% середнього рівня в Україні (перевищує на 1896 грн.). Така тенденція спостерігається вже досить тривалий час.

На рис. 2 показано абсолютне відхилення рівнів середньої заробітної плати у регіонах від загального середнього рівня в країні.

Заробітну плату, вищу за середній рівень, отримують працівники лише в чотирьох регіонах країни: м. Києві, Дніпропетровській, Донецькій, Київській областях. В інших регіонах рівень середньомісячної заробітної плати менший за середній рівень в Україні. Тобто причини диференціації регіонів

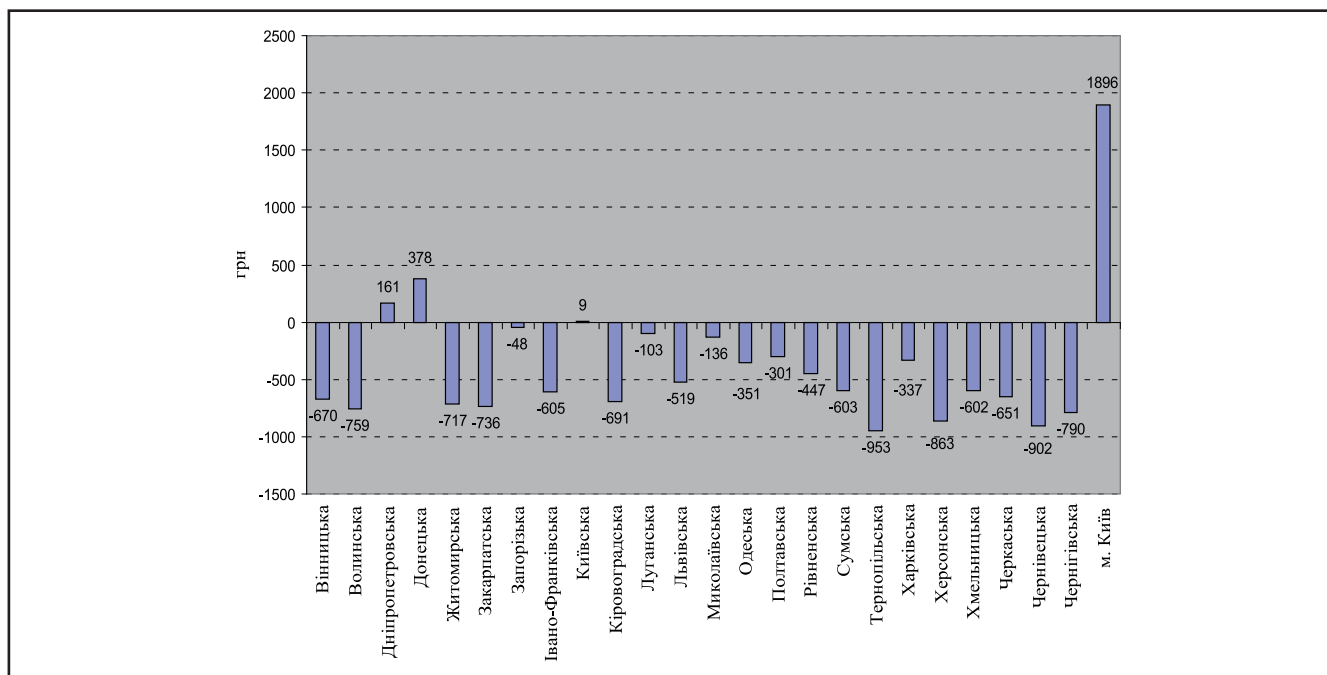

Рисунок 2. Відхилення розмірів заробітної плати від середнього рівня в Україні у 2014 році

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

пов'язані зі специфікою розміщення виробництва на території України, а також зумовлені різними темпами економічних реформ. У вигідному положенні знаходяться промислові регіони, а також великі міста з розвиненим вторинним сектором економіки.

Останніми роками спостерігається негативна тенденція зменшення приросту середньої заробітної плати. Темпи зростання середньої заробітної плати в Україні та її регіонах представлено в табл. 1.

Протягом досліджуваного періоду заробітна плата в усіх регіонах щорічно зростала майже однаковими темпами (11–14%).

Для порівняння: починаючи з 2000 року до 2009 року рівень заробітної плати збільшувався значними темпами. Найменший приріст зафіксований у 2002 році (21%), найбільший – у 2005 році (37%). Тільки у 2009 році приріст середньої номінальної заробітної плати становив 5,5%, що було пов'язано з фінансово-економічною кризою. Наступні два роки значення цього показника збільшилися до 17–18%. Починаючи з 2012 року можемо спостерігати поступове зменшення приросту заробітної плати до 7% у 2014 році. Це найменше значення цього показника за досліджуваний період.

У 2014 році незначне підвищення заробітної плати відбулося в Луганській (1%) та Донецькій (3%) областях. Най-

більше значення цього показника в Дніпропетровській, Запорізькій, Хмельницькій областях. У цих регіонах заробітна плата зросла на 9%.

На основі даних про розмір середньомісячної заробітної плати та кількості штатних працівників проведемо групування регіонів України за рівнем середньомісячної номінальної заробітної плати в 2014 році (табл. 2).

Як видно з табл. 2, у першу групу потрапили 18 регіонів України. Середній розмір заробітної плати в цій групі становить 2907 грн. До другої групи віднесено чотири регіони (середній розмір заробітної плати – 3426 грн.). Третя група включає три регіони країни (середня заробітна плата в групі – 4461 грн.). Слід зазначити, що з кожним роком до першої групи входять все більше областей. Полтавська та Харківські області входили до другої групи, а у 2014 році ввійшли до першої. Зменшили позиції Київська та Луганська області (з третьої групи перейшли до другої групи). Впродовж останніх років стабільні позиції займають регіони, що увійшли до третьої групи.

Показники міжрегіональної варіації середньомісячної заробітної плати у 2010 та 2014 роках наведено в табл. 3.

З розрахованих даних видно, що значення всіх показників у 2014 році вищі порівняно з 2010 роком. Співвідношення між максимальним та мінімальним рівнями заробітної плати

Таблиця 1. Ланцюгові темпи зростання середньомісячної номінальної заробітної плати за регіонами України у 2010–2014 роках

Регіони	Роки					Середньорічний темп зростання
	2010	2011	2012	2013	2014	
1	2	3	4	5	6	7
Україна	1,17	1,18	1,15	1,08	1,07	1,13
Автономна Республіка Крим	1,17	1,15	1,16	1,07	...	1,14
Вінницька	1,18	1,16	1,17	1,09	1,06	1,13
Волинська	1,19	1,18	1,17	1,10	1,05	1,14
Дніпропетровська	1,21	1,18	1,12	1,06	1,09	1,13
Донецька	1,20	1,20	1,14	1,07	1,03	1,13
Житомирська	1,20	1,16	1,14	1,08	1,08	1,13
Закарпатська	1,18	1,12	1,14	1,09	1,07	1,12
Запорізька	1,19	1,19	1,12	1,07	1,09	1,13
Івано-Франківська	1,18	1,15	1,15	1,06	1,07	1,12
Київська	1,16	1,20	1,14	1,06	1,04	1,12
Кіровоградська	1,18	1,16	1,15	1,07	1,07	1,13
Луганська	1,21	1,21	1,13	1,08	1,01	1,13
Львівська	1,16	1,16	1,15	1,08	1,06	1,12
Миколаївська	1,17	1,15	1,15	1,10	1,08	1,13
Одеська	1,14	1,17	1,13	1,09	1,06	1,12
Полтавська	1,21	1,18	1,15	1,05	1,06	1,13
Рівненська	1,21	1,13	1,16	1,10	1,07	1,13
Сумська	1,17	1,17	1,15	1,08	1,06	1,13
Тернопільська	1,17	1,13	1,17	1,08	1,07	1,12
Харківська	1,14	1,17	1,14	1,08	1,06	1,12
Херсонська	1,17	1,14	1,15	1,09	1,06	1,12
Хмельницька	1,17	1,16	1,17	1,09	1,09	1,14
Черкаська	1,20	1,17	1,16	1,07	1,05	1,13
Чернівецька	1,16	1,12	1,17	1,07	1,04	1,11
Чернігівська	1,17	1,15	1,17	1,08	1,07	1,13
Київ	1,09	1,17	1,15	1,09	1,07	1,11
Севастополь	1,15	1,14	1,17	1,08	...	1,13

Власні розрахунки за даними [12].

Таблиця 2. Групування регіонів України за розміром середньомісячної номінальної заробітної плати у 2014 році

Групи за оцінкою рівня заробітної плати	Кількість регіонів	Середня заробітна плата в групі, грн.	Регіони
I група менше за середній рівень (до 3300 грн.)	18	2907	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області
II група середній рівень (3300–3500 грн.)	4	3426	Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська області
III група більше за середній рівень (більше 3500 грн.)	3	4461	Дніпропетровська, Донецька області, Київ
В цілому	25	3480	Україна

Таблиця 3. Показники міжрегіональної варіації середньомісячної заробітної плати у 2010 та 2014 роках

Характеристики розподілу	Роки	
	2010	2014
Мінімальне значення, грн.	1659	2527
Максимальне значення, грн.	3431	5376
Середнє значення, грн.	2239	3480
Варіаційний розмах, грн.	1772	2849
Коефіцієнт осциляції	0,79	0,81
Відношення max/min, разів	2,07	2,1
Середньоквадратичне відхилення, грн.	495,9	845,1
Квадратичний коефіцієнт варіації, %	22,15	24,3

Власні розрахунки.

Таблиця 4. Диференціація заробітної плати за видами економічної діяльності та регіонами у 2013 році

Види економічної діяльності	Регіон з мінімальною середньомісячною заробітною платою	Регіон з максимальною середньомісячною заробітною платою	Перевищення рівнів, разів	Співвідношення мінімальної заробітної плати до максимальної, %
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Одеська обл.	м. Київ	2,6	38,0
Промисловість	Тернопільська обл.	м. Київ	2,0	50,9
Будівництво	Закарпатська обл.	Полтавська обл.	2,0	49,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Сумська обл.	м. Київ	2,7	27,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Чернівецька обл.	Київська обл.	2,3	43,0
у т.ч. поштова та кур'єрська діяльність	Полтавська обл.	м. Київ	3,7	27,1
Тимчасове розміщення й організація харчування	Чернівецька обл.	м. Київ	2,2	45,3
Інформація та телекомунікації	Сумська обл.	м. Київ	3,1	32,4
Фінансова та страхова діяльність	Київська обл.	м. Київ	2,5	39,4
Операції з нерухомим майном	Миколаївська обл.	м. Київ	2,3	43,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	Чернігівська обл.	м. Київ	2,6	38,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Тернопільська обл.	м. Київ	2,2	46,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Херсонська обл.	м. Київ	2,1	47,6
Освіта	Тернопільська обл.	м. Київ	1,5	64,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Тернопільська обл.	м. Київ	1,6	63,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Кіровоградська обл.	Донецька обл.	3,6	27,7
Надання інших видів послуг	Івано-Франківська обл.	Донецька обл.	3,8	26,1

Розраховано автором за [13]

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

у 2014 році становить 2,1 раза. Розрахунки коефіцієнтів вагів свідчать про цілком однорідні сукупності.

Проте визиває занепокоєння той факт, що дуже різняться рівні заробітної плати в одній галузі, але у різних регіонах. На основі даних про розміри середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності та регіонами у 2013 році здійснимо порівняльний аналіз рівнів заробітних плат (табл. 4).

Результати оцінювання рівня заробітної плати за видами економічної діяльності в регіонах країни засвідчують, що в останні роки спостерігаються значні відмінності в рівнях оплати праці. Відмінності існують за всіма видами економічної діяльності. Найбільше співвідношення максимального та мінімального рівнів заробітних плат у 2013 році спостерігалося у працівників з надання інших видів послуг (3,8 раза), де найбільший рівень заробітної плати в Донецькій області, найменший в Івано-Франківській обл. Те ж саме спостерігається в поштовій та кур'єрській діяльності – найбільший рівень у м. Києві, найменший – у Полтавській обл. Розрив сягає 3,7 раза. Великий розрив і в такому виді економічної діяльності, як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Перевищення становить 3,6 раза між рівнями зарплати у Донецькій області та Кіровоградській області.

Найменші розбіжності спостерігаються у галузях освіти та охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (1,5 та 1,6 раза відповідно).

Висновки

Проведений аналіз засвідчив існування значних нерівностей у рівнях заробітної плати за регіонами. Виявлені між-регіональні нерівності в оплаті праці підприємств можуть слугувати основою для здійснення ефективних заходів органами управління щодо встановлення рівноважної ціни робочої сили, зменшення міжрегіональних диспропорцій, забезпечення єдиних соціальних стандартів у всіх регіонах країни, зниження соціальної напруги в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бандур С.І. Ринок праці в Україні: ключові проблеми та шляхи їх розв'язання / С.І. Бандур, О.О. Кучинська // Бюлетень Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – К.: ІПК ДСЗУ. – 2003. – № 1. – С. 3–7.
2. Бараник З.П. Функціонування ринку праці: статистична оцінка: монографія / З.П. Бараник. – К.: КНЕУ, 2007. – 392 с.
3. Богиня Д.П. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д.П. Богиня, М.В. Семкіна; Передмова І.Ф. Кураса. – К.: «Шторм», 2003. – 382 с.
4. Грішнова О.А. Розвиток консалтингу в Україні під впливом змін у соціально-трудої сфері // О.А. Грішнова, О.Г. Брінцева // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Вип. 27. – Т. 1. – К., 2012. – С. 87–94.
5. Зайцев Ю. Умови відновлення мотиваційної природи заробітної плати в перехідній економіці України / Ю. Зайцев // Економіка України. – 2002. – № 8. – С. 45–50.
6. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учеб. пособие / А.В. Калина. – 4-е изд. – К.: МАУП, 2003. – 312 с.
7. Колот А.М. Соціально-трудої відносини: теорія і практика регулювання: монографія / А.М. Колот. – К.: КНЕУ, 2004. – 230 с.
8. Конкурентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудої відносин: Монографія / Богиня Д.П., Куліков Г.Т., Лісогор Л.С. та ін. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 214 с.
9. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Е.М. Лібанова. – Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. – К.: КНЕУ, 2008. – 328 с.
10. Ревенко А.П. Оплата праці в структурі виробництва / А.П. Ревенко // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 70–80.
11. Ревенко А. Продуктивність праці в сучасних умовах / А. Ревенко // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 2. – С. 32–37.
12. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Регіони України: Статистичний збірник. – Державна служба статистики України; за ред. О.Г. Осауленка; в 2-х частинах. – Ч. 1. – 2014. – 299 с.

УДК 338.43:339.9

Ф.А. ВАЖИНСЬКИЙ,
к.е.н., с.н.с., Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України

Проблеми на шляху інтеграції аграрної політики України в загальноєвропейську та заходи щодо їх вирішення

У статті визначені цілі регіональної політики європейських країн, основні тенденції розвитку сільських територій в країнах Європи. Розглянуто проблеми на шляху інтеграції аграрної політики України в загальноєвропейську. Наведені основні фактори, що обмежують конкурентоспроможність аграрного сектору економіки. Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності аграрної політики України.

Ключові слова: аграрна політика, сільські території, модернізація, децентралізація, диверсифікація сільськогосподарського виробництва, соціальна сфера, сільськогосподарські підприємства, інтеграційна стратегія, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, інвестиційна привабливість.

Ф.А. ВАЖИНСКИЙ,
к.э.н., с.н.с., Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН Украины

Проблемы на пути интеграции аграрной политики Украины в общеевропейскую и меры по их решению

В статье определены цели региональной политики европейских стран, основные тенденции развития сельских территорий в странах Европы. Рассмотрены проблемы на пути интеграции аграрной политики Украины в общеевропейскую.